

ДОПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЛІЦЕЇ ПРИ ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ: ІСТОРІЯ І ДОСВІД

А Здійснена спроба систематизації історичних аспектів та досвіду допрофесійної підготовки майбутніх учителів у ліцеї при педагогічному коледжі на матеріалах Полтавської обласної спеціалізованої школи-інтернату II-III ст. з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С.Макаренка (ліцей «Політ»). На основі ретроспективи проведено дослідження основних етапів розвитку навчального закладу від початку заснування до кінця 80-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: неперервна педагогічна освіта, допрофесійна підготовка майбутнього вчителя, ліцей, педагогічний коледж (педагогічний технікум, педагогічна школа, педагогічне училище).

Актуальність дослідження. Входження України в європейський освітній простір, а також об'єктивна потреба у якісній підготовці майбутніх фахівців значно посилюють актуальність свідомого вибору старшокласниками, професії, що зумовлює перед загальною середньою освітою розв'язання завдання щодо орієнтації змісту й методик навчання на диференціацію, варіативність, багатопрофільність. Інтеграція загальної та допрофесійної освіти у ХХІ ст. поглиблює необхідність цілеспрямованої підготовки випускників шкіл до вступу у ВНЗ та обумовлює відкриття інноваційних навчальних закладів, спрямованих на забезпечення запитів суспільства у висококваліфікованих працівниках багатопрофільних ліцеїв.

У вітчизняній педагогічній науці і практиці роль ліцеїв полягає у забезпеченні профільного навчання, створенні передумов формування професійної компетентності учнів в обраних освітніх галузях, їхньої допрофесійної спеціалізації, що дає змогу реалізувати потребу в творчому розвитку особистості та формуванні інтелектуальної еліти суспільства. Національний досвід профорієнтаційної роботи є джерелом удосконалення допрофесійної підготовки учнів – має власний зміст, структуру та функції; підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх фахівців сприяє формування у школярів готовності до авторизації професійного досвіду, запровадження у майбутню діяльність сучасних передових технологій. Вирішення означеної проблеми можливе за умов усвідомлення учнями й учителями важливості допрофесійної підготовки як невід'ємної складової професійної підготовки, оволодіння загальними та предметними компетентностями майбутніх професій, першочергово – вчительської. Застосування історико-педагогічних підходів дозволить, з одного боку, довести, що допрофесійна підготовка має глибокі традиції та прогресивні тенденції, з іншого – стане запорукою усвідомлення можливостей творчого використання педагогічної спадщини в умовах реформування освітньої системи України.

Аналіз публікацій. Наявна сучасна система довшівського навчання в нових умовах тільки починає розвиватися, у зв'язку з чим постає низка проблем, які потребують переосмислення ситуації, пов'язаної з професійною орієнтацією молоді. Головними із них є: недостатність в учнів інформа-

ції про специфічні особливості окремих професій, відсутність чіткого уявлення про необхідні особистісні якості майбутнього абітурієнта гуманітарного вишу, що значно ускладнює здійснення старшокласником свідомого професійного вибору.

Питання професійної орієнтації та професійного вибору актуалізуються ще й тому, що інтенсивне професійне самовизначення молоді людини припадає на досить складний за психологічними та фізіологічними параметрами у період становлення особистості. Окреслені аспекти розглядаються у працях К. Абульханової-Славської, О. Коберника, Л. Божович, І. Булах, С. Гріншпун, О. Мельника, Е. Климова, Н. Левітова, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна та ін. Професіографію педагогічної праці, закономірності формування особистості вчителя розкривають Ф. Гоноболін, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, Д. Пашенко, Г. Томас, Б. Федоришин, Н. Фландерс та ін.

Психологічним складником профорієнтації на педагогічні професії, зокрема, питанням формування професійної спрямованості, професійно значущих інтересів і здібностей присвячені дослідження Р. Вайноли, С. Крягжде, В. Моргуна, М. Фіцули, В. Цини та ін.

Особливості спільної роботи педагогічного вищого навчального закладу та загальноосвітньої школи щодо підготовки старшокласників до свідомого вибору майбутньої професії вчителя аналізуються у наукових працях Л. Вовк, І. Зязюна, Н. Побірченко, Н. Пряжнікова, В. Романенко, Н. Кнорр, Л. Кравченко та ін. Однак проблемі професійної орієнтації учнів, зокрема – старшокласників ліцеїв, до цього часу не приділялося достатньої уваги.

Методологічною й теоретичною основою дослідження є концептуальні положення міжнародних і загальнодержавних нормативних документів, у яких знайшли відображення проблеми допрофесійної підготовки старшокласників, зокрема: Концепція державної системи професійної орієнтації населення, Концепція профільного навчання в старшій школі, Концепція допрофесійної підготовки молоді; провідні положення філософії неперервної освіти (А. Алексюк, В. Бондар, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Паламарчук та ін.); праці, присвячені питанням професійного становлення майбутніх фахівців (А. Капська, О. Мельник, О. Пехота, С. Сисоєва, Б. Федоришин та ін.); ідеї організації допрофесій-

ної підготовки старшокласників (Г. Балл, Н. Кузьміна, В. Рибалка, П. Сікорський та ін.) та дисертаційні дослідження з проблем професійної орієнтації (В. Алфімов, В. Вітюк, О. Гура, Л. Райко, С. Чистякова та ін.).

Актуальність означених аспектів допрофесійної підготовки та недостатня розробленість проблеми професійної орієнтації старшокласників, а також недостатній рівень її вирішення у практиці профільних ліцеїв – зумовили *мету* цієї роботи – вивчення історії та досвіду допрофесійної підготовки майбутніх учителів у ліцеї при педагогічному коледжі на матеріалах Полтавської обласної спеціалізованої школи-інтернату II-III ст. з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С. Макаренка (ліцей «Політ»).

Виклад основного матеріалу. Здійснюючи дослідження, виходимо з того, що вдосконалення допрофесійної підготовки у системі довишівської освіти України можливе за урахування вітчизняного досвіду та прогресивних ідей раннього формування вчителя, використання виявлених тенденцій у сучасних умовах реформування національної системи освіти.

Історія Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка розпочалася у 1930-х роках, коли виникла значна потреба в педагогічних кадрах, адже у 1930 р. вийшла постанова уряду «Про загальне обов'язкове початкове навчання» й у країні розгорнулася широка підготовка вчителів початкових класів для загальноосвітніх шкіл і шкіл ліквідації неписьменності.

У липні 1931 року Лохвицький технікум радянського будівництва, що працював у системі Народного комісаріату освіти УРСР, на підставі постанови Раднаркому УРСР було реорганізовано в педагогічний технікум, який і почав працювати з 1 вересня 1931 року [1]. Приміщення, де був розташований технікум, було збудоване ще в XIX ст. для ректифікаційного заводу, в кінці XIX ст. у цьому приміщенні був винний склад. У 1907–1908 рр. Лохвицька міська управа перебудувала приміщення, перший і другий поверхи були значно розширені й пристосовані для навчання. У 1908 р. у це приміщення було переведено Лохвицьку міську жіночу гімназію. Після Жовтневого перевороту 1917 р. в приміщенні майбутнього педтехнікуму* працювала семирічна школа, а з 1-го вересня 1930 р. – Лохвицький технікум радянського будівництва, який у червні 1931 р. зробив свій перший і останній випуск у кількості 28 осіб. Директором цього технікуму працював Євтихій Іванович Гармаш, який і став першим директором Лохвицького педтехнікуму. З жовтня 1931 р. на посаду директора призначили молодого педагога Миколу Наумовича Ковтуна, якого вже весною 1932 р. призвали до армії (тимчасово обов'язки директора виконував Еммануїл Климович Іщенко, який працював завучем*). Спостережено, що в перші роки існування навчального закладу, його директори часто змінювалися.

Першими викладачами педтехнікуму стали Степан Петрович Міщенко, Василь Павлович Жмайло, Емануїл Климович Іщенко, Юрій Васильович Лозовий,

Сергій Михайлович Анкірський, Ганна Григорівна Гродська. Перед ними постало відповідальне завдання: забезпечити молодих учителів фаховими методиками української, російської мов, історії, географії, природознавства, арифметики. На першому поверсі педтехнікуму функціонувала базова початкова школа, у якій працювали досвідчені вчителі: Воскобойник, Домашлінц, Корольова, Філонич. У цій базовій школі студенти педтехнікуму проходили педагогічну практику. У перший рік свого існування педтехнікуму направив у другому півріччі своїх вихованців на двотижневу практику в школи Лохвицького району. Перший випуск Лохвицького педтехнікуму було відзначено 25 червня 1932 року, цей навчальний заклад закінчили: Коган Давид, Коган Мусій, Грейс Марко, Донець Євген, Полтавець Іван і ін. З 15 серпня всіх молодих випускників направлено на роботу вчителями в початкових класах, окремі з них почали працювати вчителями-предметниками у старших класах. Студент-випускник Коган Давид був залишений працювати викладачем у Лохвицькому педтехнікумі [2].

Іншим варіантом забезпечення потреби в учителях початкових класів стали шестимісячні педкурси*, які відкрили при Лохвицькому педтехнікумі, де навчалося 90 осіб. Наступні педкурси були вже дев'ятимісячні і працювали з 1 вересня 1932 р. по 1 липня 1933 р., на них навчалося 60 осіб. Навіть у ці складні часи студенти технікуму намагалися добре вчитися, адже кращим давали підвищений пайок у їдальні. Проживали у ті часи студенти в гуртожитках, де були лише дерев'яні ліжка, столики й стільці; слабкою була навчально-матеріальна база: не вистачало підручників, зошитів. Проте систематично працювали гуртки художньої самодіяльності; з концертними програмами гуртківці виступали перед лохвиччанами та сільськими трудівниками. Учнівським профкомом керував Юрченко Олександр, його змінив Полтавець Іван; профком брав участь у розподілі стипендій між студентами, які не були однаковими (20 крб., 27 крб., 36 крб. і найвища – 54 крб.). Диференціація стипендій залежала від рівня успішності кожного студента.

З кінця 1932 р. при Лохвицькому педтехнікумі почав працювати заочний відділ. У червні 1933 р. педтехнікум зробив другий випуск у кількості 56 осіб. Усі випускники були призначені на роботу в райони: Гадяцький, Лохвицький, Сенчанський, Роменський, Пирятинський, Прилуцький, Чугуївський. У червні 1934 р. – із третього випуску вчителів – студентам, які одержали диплом із відзнакою, було надано право вчитися у вищих навчальних закладах.

У 1937 році педтехнікум перейменували в педшколу*. Стипендією на цей час забезпечувалися біля 90 % студентів. Значно краще стали обладнаними кабінети фізики, хімії, природознавства, педагогіки та музики; більше підручників та іншої необхідної літератури надходило до бібліотеки, якою тоді завідувала А. В. Марченко (Тимошко), їй допомагала бібліотекар Вігер В. Підручниками студенти були забезпечені орієнтовно на 70–80 %.

Щороку певна частина випускників педшколи призначалася директорами, завідувачами шкіл. Обласні відділи освіти, директори шкіл охоче брали на роботу випускників Лохвицької педшколи, тому

що були впевнені в якісній підготовці спеціалістів. До 1939 р. випускники призначалися переважно в Харківську, Полтавську, Дніпропетровську області та на Донбас, а з 1939 р. основна маса випускників направлялась на роботу на захід України (за розпорядженням державних органів провели достроковий випуск трьох груп, який повністю направили в західні області України) [1].

До набору студентів у педшколу залучалися випускники семирічної школи, а в 1939–1940 рр. було проведено додатковий набір груп із випускників десятих класів. На базі семирічки навчання тривало три роки, а на базі десяти класів – один рік. Треба відзначити, що хлопці становили майже 50 % усього складу студентів. При педшколі продовжував існувати заочний відділ, на якому навчалось понад 600 осіб учителів-практиків, також забезпечувалась курсова система підготовки вчителів для 1–4 класів. Керівником заочного відділу перших курсів був П. В. Федорко. Студентам, які мали складні матеріальні умови, адміністрація школи, парторганізація та профорганізація надавала необхідну матеріальну допомогу (безкоштовне харчування, взуття, одяг тощо).

У навчальному корпусі спочатку організували одну, а потім дві кімнати для підготовки студентів до занять. У цих кімнатах зосередили необхідні підручники, літературу, навчальні посібники, тут чергували викладачі, за вимогою яких окремі (слабші в навчанні) студенти зобов'язані були з'являтися в зазначений час для підготовки уроків. Крім самостійної підготовки, окремі студенти одержували тут необхідну допомогу, додаткові пояснення від викладачів або сильніших у навчанні товаришів [3].

У навчальному процесі особливу увагу приділяли індивідуальній роботі викладача зі студентом. Основною формою навчання вважався урок, проте практикувалися й лабораторно-практичні заняття, конференції, обговорювались реферати, контролювалася самостійна робота студентів, котрі виготовляли багато наочних посібників, особливо з педагогіки та методик. Усі викладачі розподілялися за методкомісіями*, кожен працював над обраною ним педагогічно-методичною темою. Після її опрацювання доповідав на педраді* чи в методкомісії; серед викладачів було налагоджено обмін кращим педагогічним досвідом, існували зв'язки з Гадяцькою та Красноградською педшколами.

Значна увага в навчальній роботі зверталась на навчальні кабінети, досить добре були оснащені фізичний, хімічний і природничий кабінети, що давало змогу викладачам проводити всі лабораторно-практичні роботи, передбачені навчальними програмами. У 40-х роках ХХ ст. було створено педагогічний кабінет, який став науково-методичною базою педагогічної практики студентів та методичної роботи викладачів. У цьому кабінеті сконцентровано найновішу педагогічну й методичну літературу, різноманітна наочність, посібники, кращі роботи студентів із педагогіки і психології, різні педагогічні описи; можна було ознайомитись із кращим досвідом учителів району і республіки. При кабінеті працював педагогічний гурток, яким було охоплено 80 студентів. Гуртківці оформляли тема-

тичні педагогічні виставки, відзначали педагогічні дати, проводили тематичні конференції. Керівником кабінету працював викладач І. В. Чернік.

У педшколі було налагоджено роботу зі студентами з військово-патріотичного виховання. Студенти зустрічалися з воїнами, переписувалися з окремими військовими частинами, чимало випускників-хлопців вступали після закінчення педшколи у військові заклади. Працювали різні гуртки, спортивні секції: співочий, музичний, драматичний, педагогічний, літературний. Робота керівників гуртків оплачувалась погодинно. Кожен гурток висвітлював свою роботу в шкільній пресі, на конференціях, вечорах художньої самодіяльності, проводилися творчі звіти гуртків у різноманітних формах. Художня самодіяльність педшколи була популярною серед жителів Лохвиці і навколишніх сіл: виступи струнного оркестру, до складу якого входило біля 55 учасників; читаннях художніх творів викладачами мови й літератури. У ті далекі роки викладачі педшколи були носіями культури, освіти, залучались читання лекцій для населення не лише на педагогічні, а й науково-популярні, соціально-економічні, морально-етичні теми. Окремі викладачі керували районною організацією профспілки вчителів, спортивним товариством. На захист Батьківщини у 1941 р. пішли на фронт добровольцями майже всі викладачі і студенти педшколи.

У вересні 1943 р. директором педшколи було призначено П. В. Федорка Під його керівництвом у винятково тяжких умовах доводилось відновлювати навчально-виховну роботу. Головний корпус виявився непридатним для навчання, а відбудовувати його не було можливостей, тому викладачі і студенти обладнали класні кімнати в будинку, у якому до війни знаходився гуртожиток, біля 20 парт позичили в уцілілих школах району. Студенти розшукували літературу, підручники у знайомих, у колишніх випускників, у небайдужого населення й користувалися ними. Зошитів також не мали, писали на газетах та обгортковому папері.

Проте в червні 1944 р. педшкола провела перший випуск після трирічної перерви, було підготовлено 30 молодих учителів початкової школи. На першому курсі в тому ж році в педшколі вже навчалось 120 студентів.

У 1945 р. директором педучилища призначено Василя Миколайовича Трушевського, і саме він стане ініціатором відбудови головного корпусу. Умови праці й навчання поволі входили в норму, незабаром студенти стали навчатися в світлих і просторих класних кімнатах; відновила свою роботу бібліотека, яка поки що лише частково могла забезпечити потреби студентів. Матеріальна база з кожним роком покращувалася, збільшувався й набір студентів як на стаціонарне, так і на заочне відділення.

У 1955 р. після смерті В. М. Трушевського директором педучилища призначається Петро Борисович Семко, який працював на цій посаді до 1958 р. Це – один із найдосвідченіших директорів, який займався педагогічними дослідженнями, мав 12 наукових праць і згодом переведений на посаду редактора республіканського журналу «Українська мова в школі».

З 1958 і по 1987 роки Лохвицьке, а потім – Кременчуцьке педучилище очолював Петро Карпович Бойко, відмінник народної освіти, заслужений учитель УРСР. Це Петро Карпович зумів отримати дозвіл на перевід педучилища з Лохвиці до Кременчука в 1969 році; за його безпосередньою участю було побудовано нове приміщення педучилища, зміцніла матеріальна база. П. К. Бойко був нагороджений орденом Червоної Зірки, орденом Жовтневої революції, орденом Великої Вітчизняної війни I ступеня, медаллю «Ветеран праці», медаллю А. С. Макаренка та іншими державними нагородами.

П'ятнадцять післявоєнних років віддав училищу заступник директора з навчальної роботи Михайло Ілліч Якушин, який був взірцем принципності, організаційної відповідальності й батьківської мудрості. Біля двадцяти років працював заступником директора з навчальної роботи Віталій Іванович Павленко.

Колоритною особистістю в 60-х роках ХХ ст. у Кременчуцькому педучилищі вважали викладача української мови Івана Івановича Яременка – автора низки наукових статей, збірника вправ з української мови для студентів педучилищ (у співавторстві з викладачем І. П. Кузьменком), програми з української мови для педучилищ, досвідченого, вимогливого і принципового педагога.

У 1967–1968 навчальному році в училищі працювали шкільний і дошкільний відділи, навчалось 555 студентів (на шкільному – 465 осіб, на дошкільному – 90).

У 1969 році до Кременчука переїхало 412 студентів, усі вони були розміщені в гуртожитку тролейбусного управління, а згодом завершилось будівництво власного гуртожитку. Педколектив і студенти досягли нових значних успіхів:

- 1970 – педучилище нагороджене Почесною грамотою МО СРСР, МВ ССО СРСР, ЦК ВЛКСМ; викладачі Т. В. Кузьміна, Т. А. Божко, директор П. К. Бойко – медалями «За доблестный труд»;
- 1971 – викладач І. І. Яременко удостоєний ордена «Знак пошани»;
- 1974 – за впровадження кабінетної системи навчання училище нагороджене Почесною грамотою МО СРСР і ЦК профспілки;
- 1976 – директор училища П. К. Бойко нагороджений орденом Жовтневої революції;

– 1977 – студентку училища Н. Толочій нагороджено медаллю «За трудову відзнаку»;

– 1978 – колектив педучилища занесено на обласну Дошку пошани, викладача М. О. Зарембо нагороджено орденом «Знак пошани»;

– 1977, 1978, 1979, 1980 – чотири роки республіканський комітет профспілки визначає Кременчуцьке педучилище переможцем змагання за кращу організацію умов навчання, побуту і відпочинку студентів;

– 1981 – училище занесено на районну Дошку пошани; викладач Л. С. Зрібняк удостоєна медалі «За трудову доблесть».

Коли у 1987 році на зміну П. К. Бойкові на посаду директора Кременчуцького педучилища прийшов Іван Васильович Гальченко, який очолює навчальний заклад і нині, у закладі було започатковано всі сучасні напрями розвитку цього осередку педагогічної освіти регіону, зокрема – для якої важливим аргументом буде майже постійна наявність при педучилищі власної або базових опорних шкіл, створено ліцей при педагогічному училищі, який виконує функцію ранньої професіоналізації вибору старшокласниками життєвої траєкторії та їхньої орієнтації на професію вчителя. Характеристику цього етапу розвитку, буде продовжено в наступній публікації автора.

Примітка: * позначені скорочені слова, які використовувалися в архівних і музейних матеріалах.

📖 Список використаних джерел

1. Гальченко, Іван Васильович [Електронний ресурс] // Книга педагогічної слави України – Режим доступу : <http://kps-ua.net/2010/poltavska/galchenko-ivan-vasilovich>; Гальченко, Іван Васильович [Електронний ресурс] // Решетилівська центральна районна бібліотека – Режим доступу : http://reshetlib.at.ua/index/galchenko_ivan_vasilovich/0-197.
2. Державні нагороди України. Кавалери та лауреати: Довідково-енциклопедичне та біографічне видання / уклад. : Болгов В. В., Болгов І. В. – Київ : Національні рейтинги України, 2013. – С. 528.
3. Охріменко, І. Нема в житті напівціни... / Іван Охріменко. – Полтава : АСМІ, 2007. – 72 с.; Почесні громадяни Решетилівського району [Електронний ресурс] // Решетилівська районна рада. Офіційний сайт. – 2014. – Режим доступу : <http://rrr.in.ua/index.php/gordist-reshetilivshchini>.
4. З минулого – у сьогодення... – Кременчук, 2006. – 145 с.; Лозинська Є.Ф. Золота осінь його життя / Євдокія Федорівна Лозинська // Імідж сучасного педагога. – 2000. – №6. – С. 4; Скороплют Н. А. Слова подяки / Наталія Андріївна Скороплют // Наша газета : Щомісячна газета Кременчуцького педагогічного училища ім. А. С. Макаренка. – 22 листопада 2006 р.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу : 10.10.2016

Крупина Л. В. Допрофесіональна підготовка майбутніх учителів в лицее при педагогічному коледже: історія і досвід.

А Осуществлена попытка систематизации исторических аспектов и опыта допрофессиональной подготовки будущих учителей в лицее при педагогическом колледже на материалах Полтавского областного лицея-интерната для одарённых детей из сельской местности при Кременчугском педагогическом колледже имени А. С. Макаренка. На основе ретроспективы проведено исследование основных этапов развития учебного заведения от начала основания до конца 80-х гг. ХХ ст.

Ключевые слова: непрерывное педагогическое образование, допрофессиональная подготовка будущего учителя, педагогический колледж (педагогический техникум, педагогическая школа, педагогическое училище).

Krupina L. V. Future teacher's pre-professional training in the Lyceum at Teacher Training College: history and experience.

С In the article the attempt of systematization of the historical aspects and experience of pre professional training of future teachers in the Lyceum at teacher training College on the materials of the Poltava regional Lyceum-boarding school for talented children from rural areas at the Kremenchuh A. S. Makarenko Teacher Training College is done. Based on the retrospective study the examination of main stages of the institution development from the beginning to the end of 80-ies of the XXth century is carried out.

Key words: continuous pedagogical education, future teacher pre-professional training, teacher training college (teacher training college, pedagogical school, pedagogical college).